

Nederlands
Jeugdinstituut

Activiteiten en resultaten van wijkteams

Een overzichtsstudie

2024 01 30 | Armaghan Efat, Daniëlle de Veld en Inge Bastiaanssen

Samenvatting

Sinds het ontstaan van de wijkteams in 2015 is er veel aandacht geweest voor het werk dat ze doen. Nu, negen jaar later, presenteren we met deze literatuurstudie een overzicht van de kennis die is verzameld over de activiteiten en resultaten van de wijkteams die werken met kinderen, jongeren en gezinnen. Hiervoor hebben we literatuur verzameld waarin onderzoek wordt beschreven naar de activiteiten en resultaten van deze wijkteams.

Dertien artikelen voldeden aan onze inclusiecriteria. Uit deze artikelen blijkt dat inmiddels de meerderheid van de wijkteams, vier op de vijf, zelf kortdurende steun of hulp biedt. De signalen over toegankelijkheid van het wijkteam, de tijdigheid van de steun en de mate waarin die steun als passend wordt ervaren, lopen uiteen van positief tot kritisch. Daarnaast verschillen wijkteams in de mate waarin hun opdracht in de loop van de tijd stabiel is, in de manier waarop ze monitoren en in de mate waarin professionals zelfstandig beslissingen mogen nemen.

De resultaten die wijkteams boeken

Als het gaat om de resultaten die wijkteams bereiken met kinderen, jongeren en gezinnen, zijn er eerste aanwijzingen dat het zelf hulp verlenen een rol kan spelen in het terugdringen van specialistisch jeugdhulpgebruik. Wat betreft tevredenheid en het bereiken van doelen lijken de eerste cijfers positief, maar deze cijfers zijn niet representatief voor alle kinderen, jongeren en gezinnen die hulp krijgen van een wijkteam. Alles bij elkaar was er te weinig informatie beschikbaar om conclusies te trekken over de resultaten die wijkteams boeken met kinderen, jongeren en gezinnen. Het is onbekend of dit komt doordat die resultaten niet worden bijgehouden of doordat ze niet openbaar worden gemaakt.

Aanbevelingen

Op basis van onze bevindingen formuleren we de volgende aanbevelingen voor drie verschillende stakeholders om tot een betere kennisbasis over activiteiten en resultaten van wijkteams te komen:

- 1. Gemeenten en opdrachtgevers:** maak er een prioriteit van dat wijkteams zelf gaan monitoren welke resultaten zij bereiken met kinderen, jongeren en gezinnen. Doel daarvan moet zijn te leren en te verbeteren, niet te verantwoorden. Stel de verzamelde gegevens breder beschikbaar aan andere wijkteams, bestuurders en onderzoekers zodat wijkteams ook van elkaar kunnen leren.
- 2. Wijkteamprofessionals:** neem de taak op je om met elkaar te definiëren wat kwaliteit is en hoe die het best te meten valt. Zoek collega-wijkteams op en ontwikkel samen instrumenten en manieren om binnen de complexe werkrealiteit van de wijkteams informatie te verzamelen over resultaten en deze informatie te delen met andere professionals, bestuurders en onderzoekers.
- 3. Onderzoekers:** verleg de focus van onderzoek naar de daadwerkelijke ondersteuning en resultaten daarvan en neem daarbij geen genoegen met beperkt beschikbare data. Beweeg mee met de ontwikkeling van de wijkteams in de vorm van actieonderzoek.

Het samenwerken aan passende vormen van monitoring draagt bij aan het leren van wijkteamprofessionals, aan het verbeteren van de zorg en ondersteuning voor kinderen, jongeren en gezinnen, en aan het profileren van wijkteams in het jeugdveld.

Inhoudsopgave

Samenvatting.....	2
1	Introductie..... 4
	Onderzoeksvragen 4
2	Onderzoeksmethode..... 5
	2.1 Zoekstrategie 5
	2.2 Analyse van artikelen 6
3	Welke activiteiten ondernemen wijkteams om kinderen, jongeren en gezinnen te ondersteunen? 7
	3.1 Taken, methodisch werken en deskundigheid..... 7
	3.2 Toegankelijk, tijdig en passend 9
	3.3 Enkel verwijzen versus actieve steun en hulp bieden 10
	3.4 Randvoorwaarden..... 10
	3.5 Conclusie 12
4	Wat zijn de resultaten die wijkteams bereiken met kinderen, jongeren en gezinnen? 14
	4.1 Terugdringen van specialistische jeugdhulp..... 14
	4.2 Goed bereik 16
	4.3 Tevredenheid 16
	4.4 Doelen bereiken 17
	4.5 Conclusie 18
5	Discussie..... 19
	5.1 Reflectie en aanbevelingen 21
	5.2 Slotconclusie..... 22
6	Referentielijst 24
Bijlage: Overzicht artikelen.....	26

1 Introductie

In 2015 zijn diverse zorgtaken gedecentraliseerd naar de gemeenten. Een van die taken was de jeugdhulp. Gemeenten wilden toegankelijke en laagdrempelige jeugd- en gezinshulp organiseren. Daarvoor zijn wijkteams ontstaan, die ook wel buurtteams of lokale teams worden genoemd. Hoe wijkteams zijn georganiseerd en welke taken zij uitvoeren, verschilt per gemeente. Maar alle wijkteams willen inwoners van wijken, buurten of dorpen waar nodig ondersteunen in de concrete vragen en dilemma's 'die het dagelijkse bestaan aan ze stelt' (Theunissen, Loupatty & Hospers, 2022). Wijkteams kunnen daarbij samenwerken met specialistische jeugdhulp.

De afgelopen decennia is een onderzoekstraditie naar de effectiviteit van jeugdhulp gegroeid (Van Yperen, Veerman, & Bijl, 2017). Daardoor krijgen we steeds beter zicht op de effectiviteit van activiteiten in het jeugdveld. Zie daarvoor ook de [Databank Effectieve Jeugdinterventies](#). Nu wijkteams inmiddels bijna negen jaar bestaan, is de vraag wat er bekend is over de activiteiten van deze nieuwe voorziening in het jeugdveld en over de effectiviteit ervan. Lukt het wijkteams om passende steun of hulp met duurzame resultaten voor kinderen, jongeren en hun gezinnen te bieden of te organiseren? De afgelopen jaren zijn diverse onderzoeken naar wijkteams uitgevoerd en meerdere notities en rapporten over wijkteams gepubliceerd. Het doel van deze literatuurstudie is een overzicht te bieden van de kennis die beschikbaar is over de activiteiten van wijkteams en de resultaten die dit oplevert voor kinderen, jongeren en hun gezinnen.

Onderzoeksvragen

1. Welke activiteiten ondernemen wijkteams om kinderen, jongeren en gezinnen te ondersteunen bij de concrete vragen en dilemma's 'die het dagelijkse bestaan aan ze stelt'?
2. Wat zijn de resultaten die wijkteams bereiken met kinderen, jongeren en gezinnen?

2 Onderzoeksmethode

2.1 Zoekstrategie

De literatuur die we verzameld hebben voor dit onderzoek is onderdeel van een grotere systematische verzameling van literatuur over wijkteams en basishulp. Daarvoor is een websearch uitgevoerd op de volgende locaties:

1. de nationale kennisinstituten (Nederlands Jeugdinstituut, Movisie, Vilans, Nederlands Centrum Jeugdgezondheid)
2. onderzoeksinstituten en onderzoeks- en adviesbureaus (o.a. Trimbos, Verwey-Jonker, KPMG)
3. onderzoeken van overheidsinstanties (Centraal Bureau voor de Statistiek, Centraal Planbureau, Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd, Toezicht Sociaal Domein)
4. belangenorganisaties (Vereniging Nederlandse Gemeenten, Associatie Wijkteams, Landelijke Huisartsen Vereniging, Augeo)
5. Regionale Kenniswerkplaatsen en Academische Werkplaatsen
6. universiteiten en hogescholen (op basis van auteurs die eerder hebben geschreven over het onderwerp wijkteams of basishulp).

Tijdens het zoeken is specifiek gefocust op notities, rapporten of onderzoeken - verder genoemd: literatuur - waarin sprake is van een onderzoek of een samenvatting van onderzoeken (een review). Nieuwsberichten, essays en andere literatuur waar geen onderzoeksmethode in beschreven wordt, zijn niet meegenomen. Als auteurs hebben we zelf geen CBS-data geraadpleegd omdat we voor deze studie geen eigen data-analyses hebben uitgevoerd.

Voor de definitieve selectie van de literatuur voor dit onderzoek hebben we een aantal criteria gehanteerd:

1. Het stuk betreft activiteiten en/of resultaten van wijkteams. Denk bij resultaten aan termen als doelrealisatie, tevredenheid, bereik en het terugdringen van het gebruik van specialistische jeugdhulp.
2. Het stuk bevat een onderzoekcomponent; het gaat dus om literatuuronderzoek, kwalitatief of kwantitatief onderzoek met:
 - a. transparantie over het onderzoeksdesign of de methoden
 - b. een beschrijving van de onderzoeksresultaten
 - c. een design en onderzoeksgroep die passen bij de beantwoording van de onderzoeksvraag.
3. Het stuk is gepubliceerd tussen januari 2018 en augustus 2023.
4. Het stuk is in elk geval deels gericht op lokaal werken met kinderen, jongeren en gezinnen.

Na het toepassen van deze filter zijn er in totaal dertien artikelen overgebleven die we hebben gebruikt voor dit literatuuronderzoek. In de bijlage is een overzicht van de artikelen te vinden.

2.2 Analyse van artikelen

Per artikel zijn de volgende onderdelen beschreven in een overzicht: onderzoeksvraag, onderzoeksdesign, belangrijkste resultaten en tenslotte een reflectie van de auteurs op het artikel. Vanwege de diversiteit in onderzoeksvragen is de steekproef niet voor alle onderzoeken uniform. De data zijn verzameld op verschillende niveaus, namelijk op casusniveau, wijkteamniveau en gemeentelijk niveau. Bij het beschrijven van de reflectie is gekeken in hoeverre het onderzoek antwoord geeft op de twee onderzoeksvragen van dit literatuuronderzoek.

De drie auteurs hebben de artikelen geanalyseerd. Voor het beoordelen van de interne betrouwbaarheid van deze literatuurstudie heeft elke auteur één artikel van een andere auteur bestudeerd. De bevindingen zijn daarna gezamenlijk besproken, met als conclusie dat de coderingen van de auteurs voldoende met elkaar overeenkwamen.

3 Welke activiteiten ondernemen wijkteams om kinderen, jongeren en gezinnen te ondersteunen?

We richten ons allereerst op de vraag welke activiteiten wijkteams ondernemen. Achtereenvolgens komen aan bod: de kenmerken van de activiteiten, taken en deskundigheid, verwijzen versus actief steun en hulp bieden, en randvoorwaarden.

3.1 Taken, methodisch werken en deskundigheid

Vanuit de Jeugdwet staat het gemeenten vrij zelf te kiezen hoe ze de jeugdhulp en de toegang daartoe in hun gemeente inrichten. Daarom kunnen de activiteiten van wijkteams per gemeente verschillen. En wanneer die activiteiten verschillen, verschilt ook de inhoudelijke expertise van wijkteams (Buurman, 2022; Friele e.a., 2018).

In 2019 deed KPMG onderzoek naar de functies van wijkteams dat leidde tot de formulering van vijf basisfuncties. Op basis hiervan hebben beroepsverenigingen onder andere de handreiking *De juiste professional op de juiste plek* ontwikkeld (Lozowski & Steenmeijer, 2021) en is gewerkt aan een visie voor 'stevige lokale teams' (Sondeijker e.a., 2022). Vijf van de uitgangspunten die zouden kunnen bijdragen aan de stevigheid van wijkteams zijn gerelateerd aan de taken en deskundigheid van wijkteamprofessionals, namelijk:

1. een sterke regierol
2. een brede blik en samen beslissen met jeugdigen en gezinnen
3. focus op maatwerk en in staat de aanpak aan te passen
4. zorg afstemmen met partners, werken aan collectieve voorzieningen in de wijk
5. een deskundige analyse/triage en op tijd doorverwijzen

Deze uitgangspunten raken aan activiteiten die wijkteams ondernemen om kinderen, jongeren en gezinnen te ondersteunen bij de concrete vragen en dilemma's.

De meeste wijkteams werken al op de een of andere manier volgens deze uitgangspunten voor stevige teams. Uit de meest recente peiling onder wijkteams (Van Arum e.a., 2023) blijken de meest voorkomende taken van wijkteams te zijn:

- vraagverheldering (95 procent)
- het maken van een plan met de cliënt (84 procent)
- signalering en preventie (81 procent)
- het bieden van kortdurende ondersteuning en voeren van casusregie (allebei 80 procent)

De taken die met afstand het minst vaak onder het wijkteam vallen zijn:

- het uitvoeren van tweedelijnszorg (9 procent)
- het bieden van langdurige ondersteuning (19 procent).

Dat er in de opdrachtformulering staat dat een wijkteam een bepaalde taak heeft, zegt nog niets over de mate waarin het deze taak daadwerkelijk uitvoert. Zo geeft 52 procent van de wijkteams in

de peiling aan onvoldoende toe te komen aan de taken signalering en preventie (Van Arum e.a., 2023).

Behalve de taken kan ook de mate waarin wijkteams werken volgens richtlijnen en methodieken sterk uiteenlopen. Uit onderzoek naar dit methodisch werken binnen de Utrechtse buurtteams van Lokalis bleek dat gezinswerkers vaker een oplossingsgerichte benadering toepassen en in mindere mate systeemgericht werken (De Graaf e.a., 2020). Dit resultaat is echter niet representatief voor wijkteams, omdat slechts 24 van de 350 gezinswerkers hebben meegedaan aan het onderzoek. Op basis van hun onderzoek bij lokale teams in zestien gemeenten stelt de Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd (IGJ) dat richtlijnen en methodieken nog niet overal voldoende worden toegepast (IGJ, 2023).

Tijdens de eerdergenoemde studie van Friele en collega's (2018) gaven specialistische aanbieders aan dat wijkteams tekortschieten als gevolg van een gebrek aan inhoudelijke deskundigheid. In diezelfde studie was het merendeel van de ouders juist positief over de deskundigheid waarmee het wijkteam het gesprek voor de toegang tot hulp voerde. Een deel van de ouders was echter kritisch over de mate van deskundigheid van wijkteams. Dat gold met name voor ouders met problemen in de opvoeding of in het gezin. Zij waren minder te spreken over de deskundigheid dan ouders met kinderen met gedragsproblemen, psychische problemen of taal- of leerproblemen (Friele e.a., 2018). De IGJ is daarentegen overwegend positief over de vakbekwaamheid van wijkteams: ze worden bemenst door professionals met verschillende achtergronden en hebben dus vaak een brede expertise (IGJ, 2023).

In het kader van het Toekomstscenario Kind- en Gezinsbescherming adviseert de IGJ in haar onderzoeksrapport dat er een niet-vrijblijvend kader moet komen voor de inrichting van wijkteams. De IGJ vindt dit nodig omdat er op dit moment tussen wijkteams grote verschillen zijn in hun takenpakket en expertise. Zonder een harmonisatie hiervan wordt het moeilijk om er in het hele land voor te zorgen dat wijkteams het fundament kunnen vormen voor het Toekomstscenario (IGJ, 2023). De IGJ stelt dat een dergelijk kader niet slaat op methodieken en instrumenten, maar eerder op de taken, minimale vakbekwaamheid, scholing en werkdruk binnen een wijkteam. Gemeenten zouden zich moeten committeren aan het vormgeven van hun wijkteams volgens dit kader (IGJ, 2023).

Samenvattend komt het er op neer dat activiteiten per wijkteam kunnen verschillen. Het kan voorkomen dat wijkteams de taken die in hun opdracht staan niet altijd uitvoeren, onder andere door een hoge werkdruk. Daarnaast zijn er verschillende signalen over de deskundigheid van wijkteams. Zo zouden professionals in wijkteams richtlijnen en methoden onvoldoende toepassen (IGJ, 2023). Om die reden pleiten verschillende betrokkenen, zoals de Vereniging Nederlands Gemeenten, voor een minimaal kader voor activiteiten en benodigde deskundigheid van een wijkteam (Hervormingsagenda Jeugd, 2023). Ook de IGJ pleit hiervoor (IGJ, 2023). Hiervoor zijn al wat suggesties gedaan, bijvoorbeeld in het rapport van Sondeijker en collega's (2022).

3.2 Toegankelijk, tijdig en passend

Een belangrijke reden voor gemeenten om wijkteams in te richten is de wens om op een toegankelijke en laagdrempelige manier tijdige ondersteuning en hulp te bieden aan hun inwoners. Dit betekent dat hun inwoners een wijkteam goed moeten kunnen vinden, dat zij zich er zonder drempels moeten kunnen melden en er tijdig passende steun of hulp moeten krijgen (zie ook Ogink & Gijzel, 2019). De vorm van deze ondersteuning kan variëren van een los gesprek of een preventieve training tot een kortdurend ambulante hulptraject. In 2022 ontvingen bijna 70.000 kinderen of jongeren steun of hulp van een wijkteam (CBS, 2023).¹ Hoe tijdig en passend de hulp van het wijkteam wordt ervaren, kan sterk variëren per gemeente en wijkteam (Van der Zwaan, 2022).

Bij de eerste evaluatie van de Jeugdwet (Friele e.a., 2018) werd een beeld geschetst van de ontwikkelingen in laagdrempeligheid en toegankelijkheid van wijkteams. Wijkteamprofessionals beoordeelden die laagdrempeligheid en toegankelijkheid zelf hoger dan specialistische jeugdhulpaanbieders deden. In dezelfde studie zijn ook ouders bevroegd. Een ruime meerderheid van de ouders gaf aan dat zij dicht bij huis terechtkonden voor hulp en dat de hulp ook bij hun behoefte paste. Andere ouders waren kritischer over de wijkteams. Dat waren bijvoorbeeld eenoudergezinnen of ouders die zich zorgen maakten over de ontwikkeling van hun kind. Zij vonden dat het te lang duurde voordat er hulp was, dat signalen niet tijdig zijn herkend en dat de hulp te licht was gezien de problemen (Friele e.a., 2018).

In een recent onderzoek van de IGJ (2023) onder zestien verschillende wijkteams concludeert de inspectie dat wijkteamprofessionals erin slagen een brede uitvraag te doen. Dat wil zeggen dat zij verder kijken dan de hulpvraag waarmee een kind, jongere of ouder naar het wijkteam is gestapt. De wijkteams slagen er echter niet vaak in om deze uitvraag om te zetten in een integraal plan. Het blijft vaak bij losse verwijzingen naar jeugdhulp (IGJ, 2023). Redenen hiervoor zijn onder andere de schotten in het systeem waardoor het uitvoeren van één integraal plan niet altijd mogelijk is en de druk om snel hulp te leveren. Ook worden gedragswetenschappers nog onvoldoende meegenomen in het maken van een ondersteuningsplan, terwijl dit wel hoort volgens de richtlijn *Samen met ouders en jeugdige beslissen over passende hulp* (IGJ, 2023). En wanneer wijkteamprofessionals wel breed handelen, kan de hulp vertraging oplopen door de gebrekkige afstemming van hulpverleners onderling (Friele e.a., 2018).

Kortom, gezien het aantal kinderen en jongeren dat wijkteams op jaarbasis helpen, lijkt het erop dat inwoners hun weg naar het wijkteam weten te vinden. Onduidelijk is of ook alle inwoners die steun of hulp bij opgroeien of opvoeden kunnen gebruiken, die weg naar het wijkteam even gemakkelijk vinden. Ook is niet altijd duidelijk of de hulp die zij ontvangen daadwerkelijk past bij hun behoeften.

¹ Over cijfers van de wijkteams zegt [CBS Statline](#) het volgende:

'Het aantal jongeren met wijkteamhulp is niet goed vergelijkbaar tussen verschillende gemeenten en tussen verschillende jaren. Gemeenten vertalen zelf de definitie van jeugdhulp uit de jeugdwet naar de praktijksituatie in hun eigen wijkteam. Bij veel wijkteams lopen vraagverheldering, planvorming, doorverwijzing en eventueel hulpverlening in meer of mindere mate door elkaar, waardoor het onderscheid tussen jongeren die wel of niet jeugdhulp van het wijkteam krijgen (en dus bij het CBS moeten worden aangeleverd) soms lastig te maken is.'

De signalen over toegankelijkheid, tijdigheid en passende steun en hulp lopen uiteen van positief tot kritisch.

3.3 Enkel verwijzen versus actieve steun en hulp bieden

Eén van de transformatiedoelen is het sneller en op maat bieden van de juiste jeugdhulp door dichtbij gezinnen effectieve hulp te bieden (Boendermaker, Distelbrink, Van Goor & Pels, 2021). Het opzetten van een wijkteam kan een manier zijn om hierin te voorzien. In de meest recente peiling onder gemeenten naar sociale wijkteams blijkt dat ongeveer 80 procent van de gemeenten werkt met een sociaal wijkteam (Van Arum e.a., 2023). Van deze teams biedt 80 procent kortdurende ondersteuning en biedt 19 procent daarnaast ook langdurige ondersteuning. Beide percentages zijn gestegen sinds de vorige peiling, waarin deze respectievelijk op 70 procent en 11 procent lagen (Van Arum e.a., 2020). In deze peiling wordt echter niet duidelijk gemaakt wat onder kortdurende ondersteuning wordt verstaan. De invulling daarvan kan dus per wijkteam sterk verschillen en betekent daardoor niet altijd dat het wijkteam zelf een ambulante traject biedt.

De veronderstelde meerwaarde van steun of hulp door het wijkteam wordt benoemd in diverse nationale en lokale rapporten. Zo stelt de eerste evaluatie van de Jeugdwet dat wijkteams die zich niet beperken tot verwijzen of indiceren, een belangrijke rol kunnen spelen in het realiseren van de transformatiedoelen van de Jeugdwet (Friele e.a., 2018). Twee argumenten voor de meerwaarde van wijkteams die zelf steun en hulp bieden, komen uit het onderzoek van Van der Zwaan (2022):

1. minder overdrachtsmomenten voor de inwoners
2. snellere inzet van hulp doordat het wijkteam dit zelf biedt

Een aanvullend argument is dat wijkteams vaak minder financiële prikkels hebben dan externe (specialistische) zorgaanbieders die doorgaans per cliënt worden gefinancierd vanuit de gemeente. Daarom zouden wijkteams meer vanuit de inhoud ondersteuning bieden dan vanuit deze financiële prikkels (Van der Zwaan, 2022).

Zelf ambulante hulp bieden is niet de enige manier om sneller tot passende hulp te komen. In een publicatie van KPMG en het Verwey-Jonker Instituut (Sondeijker e.a., 2022) wordt geconcludeerd dat een stevig lokaal team in ieder geval meer dient te doen dan zelf indiceren. Wat die activiteiten dan zouden kunnen zijn, laat dit rapport in het midden.

Concluderend zien we in de literatuur de aanname dat wijkteams die zelf steun of hulp bieden, een rol kunnen spelen in de transformatie van de jeugdhulp. Steeds meer wijkteams zijn zelf steun of hulp gaan bieden of werken daarnaartoe.

3.4 Randvoorwaarden

De activiteiten van wijkteams kunnen bijdragen aan het ondersteunen van kinderen, jongeren en gezinnen wanneer aan verschillende randvoorwaarden wordt voldaan. Voorzieningen in het sociaal domein functioneren binnen bepaalde wettelijke, beleidsmatige en professionele kaders. In het geval van jeugdhulp zijn de kaders die de Jeugdwet stelt vrij flexibel. Zo zijn de wijkteams niet voorgeschreven als vorm voor het bieden van jeugdhulp. Daardoor zijn wijkteams voor hun inrichting en taakstelling afhankelijk van de keuzes van de gemeente. De IGJ pleit in haar

onderzoeksrapport voor een duidelijk kader om de randvoorwaarden waarbinnen wijkteams functioneren zoveel mogelijk te harmoniseren (IGJ, 2023).

Wijkteams hebben baat bij duidelijke kaders en stabiliteit van gemeentelijk beleid (Van der Zwaan, 2022). Dat betekent ten eerste dat zij een duidelijke taak krijgen opgelegd. Als hun opdracht niet voldoende is uitgewerkt, ontstaat er bij wijkteams verwarring over wat hun exacte werkzaamheden zijn voor het vervullen van die opdracht (Rekenkamer Metropool Amsterdam [RMA], 2023). Ten tweede betekent stabiel gemeentelijk beleid dat hun taak niet op korte termijn wordt veranderd. Deze stabiliteit helpt wijkteams om te definiëren waar ze wel en niet voor staan, en welke ruimte ze kunnen innemen in het bredere sociale domein binnen de gemeente (Peeters e.a., 2019). Wanneer kaders en functieomschrijving van wijkteams vaak veranderen, zijn deze teams niet in staat om zich te ontwikkelen en te profileren in het gemeentelijk jeugdveld. Stabiliteit in het beleid geeft ruimte voor de wijkteams om te verbeteren en optimaliseren.

In het kader van ontwikkelen en verbeteren wordt ook de meerwaarde van monitoring benadrukt. Door in de loop van de tijd de werkzaamheden en resultaten van wijkteams te monitoren, wordt het mogelijk om de resultaten van verschillende vormen en werkzaamheden van wijkteams met elkaar te vergelijken. En nog belangrijker, het stelt wijkteams in staat om hun werk op basis van de monitorgegevens te verbeteren (Sondeijker e.a., 2022; Van der Zwaan, 2022). Ook kunnen wijkteams daarmee het inhoudelijke gesprek voeren met gemeenten over wat nodig is om inwoners zo optimaal mogelijk te ondersteunen. Dit is input voor beleidsvorming. Monitoring creëert dus bewustzijn over de impact die wijkteams hebben met hun werk (Van der Zwaan, 2022).

Een andere randvoorwaarde voor de activiteiten van wijkteams is dat ze geen financiële belangen hebben bij het nemen van beslissingen. Beslissingen over passende hulp moeten uitsluitend gebaseerd zijn op wat kinderen, jongeren en ouders nodig hebben, in plaats van gestuurd worden door financiële prikkels (Friele e.a., 2018; IGJ, 2023). In het verlengde hiervan is het wenselijk dat professionals voldoende mandaat hebben om op tijd de juiste beslissingen te kunnen nemen over ondersteuning of hulp. De gemeente of de wijkteamorganisatie moet er voldoende vertrouwen in hebben dat wijkteamprofessionals in staat zijn om goede keuzes te maken (Sondeijker e.a., 2022; Van der Zwaan, 2022). Op organisatieniveau kan daarvoor ruimte gecreëerd worden door het verminderen van de hoeveelheid procedures en regels die professionals moeten volgen (Van Zijl e.a., 2021).

Tijd en caseload zijn beide randvoorwaarden voor het kunnen uitvoeren van de eigen taken als wijkteamprofessionals. Het ontbreken van tijd door een toenemend takenpakket of een hoge urgentie van casussen kan ervoor zorgen dat wijkteams sommige taken verwaarlozen ten behoeve van andere (RMA, 2023). Dit sluit aan bij de bevindingen in een recente studie over jeugdhulpgebruik in Rotterdam. Daarin werd een verband gevonden tussen de mate waarin een wijkteam hulp verleende en de caseload: bij een lagere caseload verleende het wijkteam vaker eerstelijns jeugdhulp (Mieloo e.a., 2022).

Daarnaast zijn randvoorwaarden voor een goed functionerend wijkteam goed leiderschap en een duidelijke visie of doelstelling voor organisatie en team. De positionering van de leidinggevende kan een rol spelen in de mate waarin het team samen leert en werkt aan de gestelde doelen (Van Zijl

e.a., 2021). De tijd die het team inplant voor reflectie en casuïstiekbespreking ligt in het verlengde hiervan. Pas als regelmatig voldoende tijd wordt gemaakt voor reflectie en casuïstiek is het team in staat om te leren en zich verder te ontwikkelen (Evenboer e.a., 2019; Van der Zwaan, 2022). Paradoxaal genoeg is transformationeel leiderschap – het motiveren van medewerkers om te werken richting een collectieve visie – in één studie geassocieerd met een kleinere kans dat kinderen en jongeren hulp krijgen van een wijkteam (Mieloo e.a., 2022). Waarom dit zo is, en wat dit betekent voor de kwaliteit van hulpverlening, is op dit moment onduidelijk.

Samengevat zijn wijkteams beter in staat hun werk te doen wanneer hun opdracht en takenpakket stabiel zijn. Zij komen dan in de loop van de tijd beter tot leren. Dit leren kan worden gefaciliteerd door het monitoren van de activiteiten en resultaten van het wijkteam, en versterkt worden door goed leiderschap. Het team moet namelijk tijd hebben voor reflectie en casuïstiekbespreking. Wat betreft het inhoudelijke werk hoort het wijkteam beslissingen over hulp alleen te baseren op wat iemand nodig heeft. Het helpt hierbij als een professional mandaat heeft om deze beslissingen snel en zelfstandig te nemen.

3.5 Conclusie

Wijkteams willen kinderen, jongeren en gezinnen ondersteunen bij concrete vragen en dilemma's die ze in hun dagelijks leven tegenkomen. In diverse onderzoeken is gekeken naar de activiteiten die wijkteams uitvoeren om dit doel te bereiken.

Het staat gemeenten vrij om hun wijkteam naar eigen inzicht in te richten. Hierdoor zijn er tussen wijkteams in verschillende gemeenten grote verschillen in taken, expertise en randvoorwaarden ontstaan. Hoewel dit gegeven veel flexibiliteit biedt om wijkteams af te stemmen op lokale behoeften, pleit de IGJ juist voor een niet-vrijblijvend kader voor de taken van wijkteams. Ook via de Hervormingsagenda Jeugd wordt er gewerkt aan een duidelijk omschreven takenpakket voor 'stevige' wijkteams, waarin onder andere staat dat wijkteams ook zelf hulp bieden. Inmiddels bieden vier op de vijf wijkteams al kortdurende steun of hulp en biedt een op de vijf wijkteams ook langdurige steun. Het zelf bieden van hulp kan bijdragen aan de transformatie van het jeugdhulpstelsel richting laagdrempelige, toegankelijke en passende steun.

Wijkteams zijn doorgaans ingericht om toegankelijke, laagdrempelige en passende ondersteuning te bieden aan hun inwoners. Het blijft echter onduidelijk of iedereen die hulp bij opvoeden en opgroeien kan gebruiken de weg naar het wijkteam ook vindt. Evenmin is bekend of alle gezinnen die bij het wijkteam komen op tijd de hulp krijgen die zij nodig hebben. De signalen over toegankelijkheid, tijdigheid en passende steun en hulp lopen uiteen van positief tot kritisch.

Wat betreft randvoorwaarden hebben wijkteams het volgende nodig:

1. een stabiele opdracht en een stabiel takenpakket vanuit de gemeente op basis waarvan zij verder kunnen leren en zichzelf kunnen ontwikkelen in hun werk
2. mogelijkheden voor monitoring en casuïstiekbespreking omdat de informatie daaruit bijdraagt aan het lerend vermogen van wijkteams

3. het mandaat voor wijkteamprofessionals om zelfstandig beslissingen te nemen over hulp, waardoor zij die onafhankelijk kunnen maken en niet onder druk staan van financiële prikkels.

4 Wat zijn de resultaten die wijkteams bereiken met kinderen, jongeren en gezinnen?

Nu we weten welke activiteiten wijkteams ondernemen om resultaten te bereiken met kinderen, jongeren en gezinnen, komen we op de tweede onderzoeksvraag: wat is er bekend over de resultaten die wijkteams met die activiteiten boeken? Van de artikelen die we voor deze literatuurstudie bestudeerd hebben, rapporteert een aantal ook over die resultaten.

Acht van de dertien studies onderzochten resultaten van wijkteams. Bij een van deze studies betrof dat kostenbesparing. Hoewel dit een relevant resultaat kan zijn, is het geen resultaat dat gericht is op kinderen, jongeren en gezinnen. Daarom is deze studie niet meegenomen in de beschrijving van de resultaten. Hierna beschrijven we de resultaten voor kinderen, jongeren en gezinnen zoals onderzocht in de overgebleven zeven studies. Maar eerst leggen we kort uit wat we als resultaat hebben bestempeld, wanneer daar sprake van is en waarom:

- **Terugdringen van specialistische jeugdhulp**
Wanneer de inzet van specialistische jeugdhulp overbodig is geworden en kinderen, jongeren en gezinnen voldoende hebben aan lichte steun of hulp van een wijkteamprofessional, dan kan dit een positief resultaat voor hen zijn.
- **Goed bereik**
Wanneer een wijkteam vindbaar en toegankelijk is voor kinderen, jongeren en gezinnen, dan kan dit de drempel voor het vragen van hulp verlagen. Wanneer kinderen, jongeren en gezinnen tijdig steun of hulp ontvangen, dan kan dit erger voorkomen.
- **Tevredenheid**
Wanneer kinderen, jongeren en gezinnen tevreden zijn over de steun of hulp, dan is dat een resultaat.
- **Doelen bereiken**
Wanneer wijkteamprofessionals samen met kinderen, jongeren en gezinnen doelen stellen en deze doelen worden behaald, dan zijn dat positieve resultaten.

4.1 Terugdringen van specialistische jeugdhulp

Het inzetten van het wijkteam leidt in de regel niet automatisch tot een daling van het jeugdhulpgebruik. Uit een onderzoek van het CPB (Benda e.a., 2020) blijkt dat de inzet van hulpverlenende wijkteams en praktijkondersteuners jeugdhulp over de hele linie nog niet leidt tot een afname van het aantal kinderen dat specialistische hulp krijgt. Dat zou kunnen samenhangen met het feit dat wijkteams die zelf hulp verlenen ook meer outreachend werken (Magnée & Benda, 2021). Daardoor komen ze meer kinderen met een ondersteuningsvraag op het spoor en leidt in hun gemeenten hetzelfde aantal doorverwijzingen tot een kleiner percentage doorverwijzingen naar specialistische hulp dan in gemeenten waar wijkteams zelf geen hulp verlenen. Of deze verklaring klopt is niet onderzocht.

In onderzoek naar jeugdhulpgebruik wordt steeds meer onderscheid gemaakt tussen wijkteams die zelf hulp verlenen en wijkteams die dat niet doen. In aanvullende analyses uit hetzelfde CPB-rapport (Benda e.a., 2020) is onderscheid gemaakt tussen wijkteams op grond van de intensiteit waarmee ze zelf hulp verlenen. Gemeenten waarin de hoeveelheid vrij toegankelijke hulp in het wijkteam meer dan 1 procent bedraagt van de totale ambulante jeugdhulp in de gemeente, laten een minder sterke stijging zien in het tweedelijns jeugdhulpgebruik dan gemeenten waarin de wijkteams minder vrij toegankelijke hulp verlenen (Benda e.a., 2020). De verschillen zijn het grootst voor hulp met verblijf en zorg in het gedwongen kader.

Soortgelijke bevindingen worden beschreven in het rapport *Toegevoegde waarde en effectiviteit van wijkteams* (Van der Zwaan, 2022). In gemeenten waarin wijkteams minimaal 5 procent van de ambulante hulp zelf bieden, de zogenoemde 'actieve' wijkteams, ligt het aandeel jongeren met ambulante specialistische jeugdhulp gemiddeld lager dan in gemeenten waarin de wijkteams dit niet doen. Ook is de duur van de ambulante specialistische jeugdhulp in deze gemeenten korter en minder sterk toegenomen ten opzichte van 2017 dan in gemeenten met niet-actieve teams. Tot slot bleek ook dat in gemeenten met wijkteams die zelf hulp bieden het aandeel trajecten dat start vanuit een crisissituatie lager is dan in gemeenten waarin wijkteams niet of beperkt zelf hulp bieden (Van der Zwaan, 2022).

Wijkteams blijken ook bekwaamer te zijn geworden in het zoeken naar oplossingen met het gezin zelf (IGJ, 2023; Van der Zwaan, 2022). Wijkteams doen meer aan normaliseren: de nadruk verleggen van professionele zorg naar zelfredzaamheid en de eigen kracht van kinderen, jongeren en gezinnen. Ook kijken ze naar het eigen netwerk en naar voorzieningen waarvoor geen verwijzing nodig is. Uit de analyse van de cliëntonderzoeken die Van der Zwaan (2022) heeft gemaakt, blijkt dat twee derde van de inwoners meer zelfredzaamheid ervaart na afronding van een traject met het wijkteam. Een kritische noot hierbij is dat het niet mogelijk is om bij elk gezin een beroep te doen op de eigen kracht en het eigen netwerk (Van der Zwaan, 2022). De IGJ signaleert echter dat een deel van de wijkteams onder financiële druk inzet op normaliseren (IGJ, 2023). Hoewel deze gemeenten wel een daling in specialistisch hulpgebruik bereiken, kan het gevolg zijn dat sommige kinderen, jongeren en gezinnen niet de hulp krijgen die zij daadwerkelijk nodig hebben.

Hoewel preventie niet als primair doel heeft om specialistisch jeugdhulpgebruik te verminderen, kan dat er wel een neveneffect van zijn. In Amsterdam ligt de opdracht voor preventie bij de Ouder- en Kindteams (OKT). De Rekenkamer concludeert in een recent rapport dat de resultaten die OKT's boeken op preventie niet goed zichtbaar zijn (RMA, 2023). Dit komt doordat er te weinig is gerapporteerd over de uitvoering en resultaten van de preventieve activiteiten van de OKT's. Tot 2022 werden de preventieve activiteiten beperkt of helemaal niet vastgelegd in de jaarverslagen (RMA, 2023). Aan de beperkte gegevens die er wel over zijn, is te zien dat het aanbod van preventieve trainingen in de loop van de tijd is afgenomen. De verklaring die professionals van de OKT's daarvoor geven is dat het aantal taken dat ze van de gemeente hebben gekregen is toegenomen, voornamelijk op het vlak van licht ambulante jeugdhulp. Wanneer de werkdruk voor een team toeneemt, is preventie doorgaans de eerste activiteit die sneuvelt binnen (RMA, 2023). De Rekenkamer concludeert dat er vanuit de gemeente meer steun en sturing moet komen op de preventieve opdracht om de OKT's te versterken in de uitvoering hiervan.

Kortom, deze onderzoeksresultaten geven eerste aanwijzingen dat wijkteams die zelf hulp verlenen een rol kunnen spelen in het terugdringen van de hoeveelheid specialistische jeugdhulp. Wel moet ervoor gewaakt worden dat de beslissing om als wijkteam zelf hulp te verlenen of eigen kracht te stimuleren, niet uit financiële overwegingen gebeurt. Ook is te zien dat het zelf uitvoeren van jeugdhulp door een wijkteam ertoe kan leiden dat taken als preventie mogelijk ondergesneeuwd raken.

4.2 Goed bereik

Aan de uitkomsten van recente onderzoeken naar cliëntervaringen is te zien dat de bekendheid van het wijkteam sinds 2016 is gegroeid (Van der Zwaan, 2022). Inwoners weten inmiddels beter waar het wijkteam voor dient en hoe het te bereiken is voor ondersteuning. Dit verschilt echter nogal per vorm van het wijkteam. Wijkteams die enkel vragen op het gebied van de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) behandelen, zijn over het algemeen meer bekend dan wijkteams voor jeugd of zogenaamde 'brede' wijkteams voor integrale vraagstukken, zoals de '0-100-teams'.

Een ander onderzoek waarin een onderscheid is gemaakt tussen wijkteams die wel en niet zelf hulp bieden, laat verschillen zien in de mate waarin ze specifieke subpopulaties bereiken (Magnée & Benda, 2021). In gemeenten met wijkteams die minstens 5 procent van de ambulante jeugdhulp zelf verlenen, is te zien dat het algehele jeugdhulpgebruik onder kinderen en jongeren van ouders met een lage sociaaleconomische status of een migratieachtergrond meer is toegenomen dan in gemeenten zonder zelf hulpverlenende wijkteams. Deze stijging is deels toe te schrijven aan het gegroeide bereik van jeugdhulp onder deze doelgroepen als gevolg van de outreachende activiteiten van deze wijkteams (Magnée & Benda, 2021).

Uit deze resultaten blijkt dat het bereik van wijkteams in de loop van de tijd is gegroeid. Wijkteams die zelf hulp bieden, zijn beter in staat om jongeren met een migratieachtergrond en jongeren met een lage sociaaleconomische status te bereiken. Mogelijk komt dat doordat zij meer outreachend werken en daardoor meer verborgen ondersteuningsvragen tegenkomen.

4.3 Tevredenheid

In een onderzoek naar de toegevoegde waarde van wijkteams (Van der Zwaan, 2022) is de tevredenheid van cliënten nader onderzocht. Van de 33 wijkteamorganisaties die betrokken waren bij het onderzoek, waren van 18 wijkteams verspreid over 17 gemeenten resultaten beschikbaar over de tevredenheid van cliënten. Gemiddeld drukten gezinnen hun tevredenheid over de hulp van het wijkteam uit in een rapportcijfer van 7,7 (Van der Zwaan, 2020). Dit cijfer moet echter voorzichtig geïnterpreteerd worden omdat van een groot deel van de onderzoeken naar cliëntervaringen die in deze analyse zijn meegenomen, de steekproefgrootte of het responspercentage onbekend was. Daardoor is het onduidelijk hoe representatief dit cijfer is voor iedereen die hulp heeft ontvangen van het wijkteam. Ook is het door het brede takenpakket van de wijkteams niet duidelijk waar deze tevredenheid precies over gaat: de hulp van het wijkteam zelf of de verwijzing naar andere hulp en het proces daarnaartoe? Kortom, op basis hiervan kan nog niet

geconcludeerd worden dat het merendeel van de gezinnen tevreden is met de hulp van het wijkteam.

Uit het onderzoek van de IGJ blijkt dat een overgrote meerderheid (76 procent) van kinderen, jongeren en ouders tevreden is over de mate waarin zij mochten meebeslissen over hun eigen traject (IGJ, 2023). Er blijkt echter een grote discrepantie in de mate waarin ouders en kinderen en jongeren bij keuzes over de hulp worden betrokken. De wijkteams spreken in slechts een derde van de gevallen met kinderen en jongeren zonder hun ouders. Daardoor worden kinderen en jongeren ook minder vaak betrokken bij de beslissingen over het hulptraject (50 procent) dan hun ouders (80 procent; IGJ, 2023). Dat kinderen en jongeren vaak niet meebeslissen over de ondersteuning werd al gesignaleerd in de eerste evaluatie van de Jeugdwet (Friele e.a., 2018). Door een verschil in steekproefgrootte – 629 ouders versus 47 kinderen en jongeren – is de tevredenheid over het meebeslissen in het IGJ-onderzoek (IGJ, 2023) vooral een afspiegeling van wat ouders vinden.

Samenvattend, uit eerste onderzoek blijken inwoners tevreden te zijn over de hulp die zij krijgen van het wijkteam. Door verschillen in de steekproefgrootte is het moeilijk om deze beoordeling te zien als representatief voor de gehele groep van kinderen, jongeren en gezinnen die hulp van het wijkteam krijgen. Bovendien is niet duidelijk hoe de mate van tevredenheid over het hulptraject verschilt tussen ouders en kinderen en jongeren. Meer onderzoek is nodig om hier zicht op te krijgen.

4.4 Doelen bereiken

In een onderzoek van Sekreve en collega's (2020) is gekeken naar de vraag in hoeverre professionals van het Utrechtse buurtteam Lokalis doelen stellen en evalueren samen met gezinnen. Van de 356 onderzochte gezinsplannen zijn in meer dan de helft geen doelen en hulpvragen beschreven. In slechts 21 procent van de plannen staat minimaal één duidelijk doel beschreven (Sekreve e.a., 2020). Op basis van de resultaten is niet duidelijk of doelen wel worden gesteld maar niet worden opgeschreven, of dat er helemaal geen doelen worden gesteld. In veel gevallen werden de gestelde doelen niet geëvalueerd en is niet bekend of de geëvalueerde doelen ook daadwerkelijk zijn gehaald.

In onderzoeken naar cliëntervaringen wordt doorgaans minder gevraagd naar doelbereik, maar wordt wel vaker de vraag gesteld of de hulp van het wijkteam geholpen heeft. Uit de combinatie van deze onderzoeken blijkt dat driekwart van de cliënten vindt dat de ondersteuning van het wijkteam geholpen heeft (Van der Zwaan, 2022). In het onderzoek bij Lokalis reageerde driekwart van de respondenten positief op de vraag of de hulp heeft geholpen (Sekreve e.a., 2020). Zoals al eerder beschreven, is het onduidelijk of de uitkomsten uit het onderzoek van Van der Zwaan (2022) representatief zijn voor alle cliënten die steun of hulp via het wijkteam ontvangen. Deze kanttekening geldt ook voor het resultaat uit het onderzoek van Sekreve en collega's (2020). Kennis over de mate waarin cliënten zich geholpen voelen door het wijkteam is daarom ook beperkt.

Het gebrek aan informatie over doelen en doelrealisatie valt samen met observaties dat veel van wat de wijkteams doen niet goed te volgen is (Eiff e.a., 2022; Sondejker e.a., 2022; Van der Zwaan, 2022). Zo zijn jaarverslagen en cijfers over wijkteams veelal onbereikbaar voor externen (Van der

Zwaan, 2022). Ook wordt er in dossiers onvoldoende onderscheid gemaakt tussen feiten over een cliënt en de persoonlijke opvattingen van professionals (IGJ, 2023). Dit laatste kan met name problemen opleveren als een kind, jongere of gezin wordt doorverwezen en een ketenpartner moet weten wat er al bekend is. Vooral door een gebrek aan kwantitatieve data blijft het moeilijk om de reële resultaten van wijkteams voor kinderen, jongeren en gezinnen weer te geven (Van der Zwaan, 2022).

Al met al is er beperkte informatie beschikbaar over de mate waarin wijkteams erin slagen de doelen die ze van tevoren stellen met kinderen, jongeren en gezinnen, ook daadwerkelijk te halen. Doelen en de realisatie ervan worden mogelijk in meerdere fasen in het proces onvoldoende bijgehouden. Dat kennis hierover ontbreekt, belemmert de conclusies die we kunnen trekken over de doelmatigheid van de wijkteams.

4.5 Conclusie

Deze onderzoeksresultaten geven eerste aanwijzingen dat wijkteams die zelf hulp verlenen een rol kunnen spelen in het terugdringen van de hoeveelheid specialistische jeugdhulp. Ook lijken deze wijkteams ondervertegenwoordigde doelgroepen in de jeugdhulp beter te bereiken. Er zijn dus redenen om aan te nemen dat wijkteams die zelf hulp verlenen aan kinderen, jongeren en gezinnen, een daadwerkelijke meerwaarde hebben voor enerzijds het terugdringen van specialistische hulp en anderzijds het vergroten van hun bereik. Activiteiten ter preventie van hulpvragen lijken daarentegen verwaarloosd te kunnen raken door een hoge werkdruk, mede door het bieden van meer ambulante hulp. Dit kan tegelijkertijd averechts werken in het streven naar het verminderen van specialistische hulp.

Over tevredenheid en doelbereik zijn minder goed uitspraken te doen. De eerste cijfers lijken positief, maar zijn niet representatief voor alle kinderen, jongeren en gezinnen die hulp krijgen van een wijkteam. Bovendien wordt er weinig onderscheid gemaakt tussen de tevredenheid van ouders en die van kinderen en jongeren. Over doelbereik worden nauwelijks vragen gesteld aan cliënten en rapporteren ook wijkteamprofessionals zelf niet altijd. Dat roept de vraag op in hoeverre de wijkteams daadwerkelijk doelgericht werken.

Het ontbreekt onderzoekers dus aan voldoende informatie en data om conclusies te kunnen trekken over de resultaten die wijkteams bereiken met kinderen, jongeren en gezinnen. Het is niet helder of dit komt doordat wijkteams en gemeenten beperkt resultaten bijhouden of doordat zij deze resultaten niet naar buiten brengen. Ook op basis van dit literatuuronderzoek kunnen we daarom geen zekere uitspraken doen over de resultaten van wijkteams.

5 Discussie

Inmiddels bestaan de wijkteams, die ook wel lokale teams of buurtteams worden genoemd, in hun huidige vorm bijna negen jaar. Hoog tijd voor een inventarisatie van wat er bekend is over de activiteiten die wijkteams uitvoeren en de resultaten die ze daarmee bereiken. Dit is de eerste overzichtsstudie naar de wijkteams waarin alleen onderzoeken met een duidelijke onderzoeksmethode zijn meegenomen. Welke antwoorden hebben we gekregen op onze onderzoeksvragen?

1. Welke activiteiten ondernemen wijkteams om kinderen, jongeren en gezinnen te ondersteunen bij de concrete vragen en dilemma's die het dagelijkse bestaan aan ze stelt?

Over de activiteiten die wijkteams ondernemen is veel geschreven. De invulling van de Jeugdwet laat gemeenten relatief vrij in hoe zij jeugdhulp inrichten. Ondanks het feit dat veel gemeenten werken met een wijkteam, zijn de verschillen tussen deze teams groot. Daarom kunnen we niet echt te spreken over hét wijkteam. Toch is er een aantal activiteiten te onderscheiden die bij de meeste wijkteams voorkomen.

Wijkteams zijn doorgaans ingericht om toegankelijke, laagdrempelige en passende ondersteuning te bieden aan inwoners. Op dit moment is het niet duidelijk of alle inwoners die hulp nodig hebben bij opvoeden en opgroeien, tijdig hun weg weten te vinden naar het wijkteam. Ook wat betreft het bieden van passende hulp zijn de bevindingen wisselend. Wijkteams worden bemenst door deskundige professionals, vaak met diverse achtergronden, waardoor ze wat expertises betreft divers zijn samengesteld. Dat is een kracht van wijkteams omdat zij vraagstukken daardoor vanuit een breed perspectief kunnen bekijken. Tegelijkertijd weten we dat wijkteams wel breed kijken, maar niet altijd breed handelen. Ook zijn er signalen dat wijkteams bij het beoordelen van een hulpvraag vaker de expertise van een gedragswetenschapper zouden kunnen benutten. Daarnaast bleek uit onderzoek in 2018 dat partners uit de specialistische hulp de expertise van wijkteams minder positief beoordeelde dan de wijkteams zelf. Het is niet duidelijk hoe dat oordeel op dit moment luidt. Om te kunnen bepalen of wijkteams er altijd in slagen om passende, laagdrempelige en tijdige ondersteuning te bieden, is meer onderzoek nodig.

De werkwijze van een wijkteam kan invloed hebben op het type ondersteuning die het biedt aan kinderen, jongeren en gezinnen. Zo maakt het ene wijkteam meer gebruik van instrumenten en richtlijnen bij de vraagverheldering dan het andere. Ook zijn er verschillen in de mate waarin een wijkteam zélf ondersteuning biedt. Dit kan variëren van ambulante hulp door het wijkteam tot enkel procesregie na verwijzing naar een specialistische hulpaanbieder. Inmiddels biedt 80 procent van de wijkteams een vorm van kortdurende ondersteuning, maar hoe die ondersteuning eruit ziet is niet altijd bekend. Op dit moment wordt kortdurende ondersteuning vanuit het wijkteam gezien als één van de manieren om het jeugdhulpstelsel te transformeren richting laagdrempelige, toegankelijke en passende steun.

Tot slot bestaat er een scala aan kaders en contexten waarin wijkteams werken. De verschillen liggen in de mate van stabiliteit van het takenpakket, de financiële onafhankelijkheid, het mandaat

om beslissingen te nemen en de gelegenheid om te leren. Verschillen in de werkwijze en randvoorwaarden van wijkteams beïnvloeden de manier waarop zij ondersteuning kunnen bieden aan kinderen, jongeren en gezinnen.

De openheid van de vorm en opdracht van de wijkteams werd aanvankelijk gezien als een voordeel voor het inrichten van jeugdhulp op basis van de behoeften van gemeenten. De laatste tijd klinkt echter steeds vaker de roep om een richtinggevend kader voor de invulling van wijkteams, bijvoorbeeld vanuit de Hervormingsagenda en het Toekomstscenario Kind- en Gezinsbescherming. Met dit kader krijgt elk wijkteam bepaalde taken en functies richting inwoners, terwijl de exacte vorm van het team zelf vrij blijft. Bij het invoeren van een dergelijk kader moet er rekening mee gehouden worden dat wijkteams meestal gebaat zijn bij een opdracht en vorm die in de loop van de tijd stabiel blijft. Het is dus zaak om vooraf goed te bedenken hoe het kader eruit moet zien, zodat er voor langere tijd aan kan worden vastgehouden en wijkteams de kans krijgen om zich verder te ontwikkelen.

2. Wat zijn de resultaten die wijkteams bereiken met kinderen, jongeren en gezinnen?

Over de resultaten die wijkteams boeken met kinderen, jongeren en gezinnen is aanzienlijk minder geschreven. Wat betreft de ontwikkeling van hun vakgebied en de opgave om gezamenlijk te leren, is te zien dat wijkteams nog beperkt gebruik maken van gezamenlijke monitoring van activiteiten en resultaten. Waar dit wel gebeurt, worden de resultaten beperkt gedeeld of openbaar gemaakt voor onderzoek. Dit speelt in de hele jeugdhulp, maar ligt voor de hand bij de wijkteams omdat de variatie in opdrachten, organisatie en uitvoering erg groot is. Daardoor is het moeilijk om, zelfs negen jaar later, concreet te kunnen zeggen welke resultaten wijkteams bereiken met hun ondersteuning. De onderzoeksresultaten die wel zijn gevonden, moeten we dus voorzichtig interpreteren.

Op dit moment weten we het meeste over het zelf hulp bieden door wijkteams. In gemeenten met wijkteams die zelf hulp verlenen, dalen het specialistische jeugdhulpgebruik en de behandelduur sterker dan in gemeenten zonder hulpverlenende teams. Daarnaast lijken deze hulpverlenende wijkteams beter in staat om doelgroepen als jongeren met een migratieachtergrond of met een lage sociaaleconomische status te bereiken. Wijkteams die zelf hulp verlenen lijken dus niet alleen beter in het signaleren van verborgen ondersteuningsvragen door hun outreachende aanpak, maar ook in staat om een verschil te maken in het specialistisch jeugdhulpgebruik in hun gemeenten door zelf hulptrajecten uit te voeren.

Daarentegen is er veel minder bekend over het terugdringen van de specialistische hulpvraag door middel van preventie. Hiernaar is één studie gedaan en dat is niet voldoende om algemene conclusies te trekken over de resultaten van de preventieve activiteiten van wijkteams. Wel schetst dit onderzoek dat bij een groter wordend takenpakket en een stijgende werkdruk preventie mogelijk de eerste activiteit is die sneuvelt. Dit is zorgelijk omdat preventie ook een manier is om zowel lichte als specialistische hulpvragen voor te zijn of helemaal te voorkomen (zie o.a. Tuenter e.a., 2021). De reikwijdte hiervan is groter dan het geval is bij het bieden van licht ambulante hulp. Dat komt doordat preventieve activiteiten een grotere groep mensen raken en zowel goedkoper als minder

arbeidsintensief zijn. Door het ondergeschikt maken van preventie aan andere doelen worden problemen dus niet altijd op de meest efficiënte manier aangepakt.

Andere resultaten, zoals tevredenheid en doelbereik, zijn ook minder goed onderzocht. De representativiteit van de resultaten op het gebied van tevredenheid is vrij laag, waardoor het vooral anekdotisch bewijs is. Over doelbereik is weinig te vinden. Dit komt óf doordat wijkteams weinig worden ondervraagd over doelbereik en het zelf weinig bijhouden, óf doordat informatie hierover weinig wordt gepubliceerd. Dit maakt het moeilijk om te zien in hoeverre wijkteams erin slagen om de doelen van een ondersteuningstraject waar te maken. Zonder deze informatie mist een essentieel puzzelstuk voor het beantwoorden van de maatschappelijke vraag of het wijkteams lukt om te doen waarvoor ze bedoeld zijn. Op basis van dit literatuuronderzoek is het dus niet mogelijk om duidelijke uitspraken te doen over de resultaten die wijkteams bereiken met kinderen, jongeren en gezinnen. Daarvoor is meer onderzoek nodig.

5.1 Reflectie en aanbevelingen

We zien dat er negen jaar na hun start nog altijd weinig wetenschappelijk onderzoek is gedaan naar de activiteiten en resultaten van wijkteams. Enerzijds is dat begrijpelijk, omdat de effecten van wat een wijkteam doet niet geïsoleerd bekeken kunnen worden. Het wijkteam functioneert immers in een dynamisch jeugdstelsel dat in elke gemeente anders is. Anderzijds laten de onderzoeken die we voor deze overzichtsstudie hebben benut, zien dat het zeker mogelijk is om de activiteiten en resultaten van wijkteams meetbaar te maken. Doordat dit toch niet vaak gebeurt, weten we sinds de invoering van de Jeugdwet in 2015 nog niet goed welke impact wijkteams hebben.

In toekomstig onderzoek naar wijkteams moet de focus specifiek verlegd worden naar de uitkomsten voor kinderen, jongeren en gezinnen (outcome). In veel onderzoeken die we gevonden hebben, lag de focus op kostenbesparing via het wijkteam (output). Dat reflecteert de nadruk op financiën in het maatschappelijke discours over jeugdhulp. Kostenstijging neemt echter de verantwoordelijkheid van gemeenten om passende ondersteuning te bieden aan kinderen, jongeren en gezinnen die dat nodig hebben, niet weg. Daarnaast blijkt uit casuonderzoek dat er wijkteams zijn die erin slagen om, ondanks de kosten, van toegevoegde waarde te zijn voor hun lokale context. Zie bijvoorbeeld de casussen in het rapport *Eigenwijs Transformeren* (Sondeijker e.a., 2021). Het is dus veel nuttiger voor de samenleving om uit te zoeken wat voor een wijkteam wél werkt, voor wé het werkt en waaróm.

Omdat het zaak is om in de komende tijd tot een grotere kennisbasis te komen over de resultaten van wijkteams, geven we de volgende ontwikkelrichtingen voor wijkteams, hun opdrachtgevers en onderzoekers:

- **Voor gemeenten en opdrachtgevers**

Van monitoring in de wijkteams een prioriteit maken is niet genoeg: het moet nadrukkelijk gaan om het leren en verbeteren op basis van de verzamelde gegevens over resultaten. Als monitoring alleen wordt gebruikt ter verantwoording, dan zal dit zorgen voor negatieve prikkels in het werk en een gevoel van afstraffing. Door de nadruk te leggen op leren en ontwikkelen ontstaat er juist een open sfeer om het verhaal achter de cijfers met elkaar te

duiden. Koppel daarom monitoring aan het inhoudelijke werk van de wijkteams en faciliteer momenten voor reflectie en leren. Zo neemt het draagvlak voor monitoren toe (SEJN, 2020). Tegenover de buitenwereld is het zaak dat gemeenten en opdrachtgevers transparant zijn over de data die ze verzamelen, onder andere door deze consistent te meten en aan het CBS te leveren. Het is bekend dat veel gemeenten en wijkteamorganisaties onderzoeken laten doen naar cliëntervaringen. De uitkomsten daarvan zijn echter voor onderzoekers niet goed te vinden. De resultaten van de wijkteams zijn misschien wel lokaal bekend, maar worden niet meegenomen in nationaal vergelijkend onderzoek. Dat is zonde en kan anders.

- **Voor wijkteamprofessionals**

Om de waarde van het werk van de wijkteams zo goed mogelijk weer te geven, moet de aandacht van het monitoren liggen op de inhoud en kwaliteit van de geboden ondersteuning. Het is een taak voor de wijkteams om zelf te definiëren wat die kwaliteit is en hoe ze die willen weergeven. De algemene indicatoren voor jeugdhulp – doelbereik, tevredenheid en uitval – zijn mogelijk niet voldoende om het brede scala aan werkzaamheden van wijkteams weer te geven. Zaak is dan om instrumenten te ontwikkelen die beter aansluiten bij de diversiteit van wijkteams en hun context. Hiervoor moeten wijkteams onderling in gesprek gaan over wát ze willen monitoren, waaróm en hóe. Een mooie manier om dit te doen is via leerbewegingen. Daarin ontwikkelen wijkteams gezamenlijk een kader waar ze voor staan én leren ze van elkaar wat wel en niet werkt in het monitoren van hun kwaliteit.

- **Voor onderzoekers**

Op basis van dit literatuuronderzoek is onze aanbeveling om toekomstig onderzoek meer te richten op de inhoudelijke resultaten van wijkteamondersteuning. Bij onderzoekers ligt nu de verantwoordelijkheid om de focus te verleggen van output zoals het aantal behandelingen en financiën naar outcome: de resultaten voor kinderen, jongeren en gezinnen. Een gebrek aan gegevens moet hen hierin niet afschrikken. Zij kunnen het voortouw nemen om zelf data van hoge kwaliteit te verzamelen of mee te bewegen met de ontwikkeling van de wijkteams in de vorm van actieonderzoek. De wens om de realiteit van de wijkteams echt te doorgronden kan ervoor zorgen dat we over enige tijd daadwerkelijk het gesprek kunnen voeren over wat wijkteams betekenen voor hun doelgroepen.

5.2 Slotconclusie

Het streven naar laagdrempelige, kortdurende en passende hulp is niet nieuw. De pleidooi voor het verplaatsen van hulp van de specialist naar het voorliggende veld is de afgelopen vijftig jaar al veel vaker gehouden (Stellaard, 2023). Op dit moment dragen de wijkteams bij aan veranderingen in deze richting. Toch ontbreekt het nog steeds aan toegankelijke informatie over de kwaliteit en effectiviteit van de huidige inzet van wijkteams. Willen we het werk van de wijkteams stevig verankeren, dan moeten we meer zicht krijgen op wat wijkteams bereiken met kinderen, jongeren en gezinnen, op basis van informatie die gefundeerd en goed navolgbaar is.

Met dit literatuuronderzoek geven we geen oordeel over het functioneren van wijkteams. Het is bedoeld als een momentopname van de staat van het onderzoek naar de activiteiten en resultaten van wijkteams, met een duidelijke oproep om stappen te zetten in de richting van meer en beter onderzoek hiernaar. Het moet daarbij in eerste instantie gaan over de resultaten van de

ondersteuning voor kinderen, jongeren en gezinnen. We merken dat het nu vaak meer over de financiële verantwoording gaat. Doorontwikkeling op kwaliteit en monitoring binnen de wijkteams in combinatie met het uitvoeren van meer empirisch onderzoek kan uiteindelijk bijdragen aan een betere fundering voor het werk van wijkteams. Passende vormen van monitoring kunnen dan gaan bijdragen aan het leren van wijkteamprofessionals, aan het verbeteren van de zorg en ondersteuning voor kinderen, jongeren en gezinnen, en aan het profileren van wijkteams in het jeugdveld.

6 Referentielijst

- Benda, L., Diepstraten, M., Van Eijkel, R., & Remmerswaal, M. (2020). *Wijkteams en praktijkondersteuners in de jeugdzorg*. Den Haag: Centraal Planbureau.
- Boendermaker, L., Distelbrink, M., Van Goor, R., & Pels, T. (2021). *Werken in wijkteams jeugd*. Bussum: Uitgeverij Coutinho.
- Buurman, J. (2022). *Wijkteams in opbouw: een bodemonderzoek*. Geraadpleegd op 1 september 2023.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (2023). *Jongeren met jeugdzorg; persoonskenmerken [Dataset]*.
- De Graaf, I., Van den Berg, G., Meije, D., Van Beekhoven, E., Pouwels, R., & Cromheecke, H. (2020). *Basishulp Lokalis in beeld*. Utrecht: Academische Werkplaats Transformatie Jeugd Utrecht.
- Eiff, V., Koper, H., De Blaay, N., Broekema, B., & Van der Meer, S. (2022). *Meta-analyse Jeugdhulp. Een onderzoek naar het dossier van de NVRR: 44 rekenkamerrapporten Jeugdhulp*. Utrecht: KokxDeVoogd B.V..
- Evenboer, E., Van Eijk, L., De Tiège, E., Grietens, H., & Reijneveld, M. (2019). *De moeizame weg van de transformatie*. Groningen: C4Youth.
- Friele, R. D., Bruning, M. R., Bastiaanssen, I. L. W., De Boer, R., Bucx, A. J. E. H., De Groot, J. F., Pehlivan, T., Rutjes, L., Sondeijker, F., Van Yperen, T. A., & Hageraats, R. (2018). *Eerste evaluatie Jeugdwet*. Den Haag: ZonMw.
- Hervormingsagenda Jeugd (2023). *Hervormingsagenda Jeugd 2023-2028*. Den Haag: Auteur.
- Inspectie Gezondheid en Jeugd (2023). *Rapport – De centrale rol van lokale teams in de jeugdhulpketen*. Utrecht: Auteur.
- Lozowski, W., & Steenmeijer, J. (2021). *De juiste professional op de juiste plek in het lokale team [Handreiking]*. Utrecht: Nederlands Instituut van Psychologen & Beroepsvereniging van professionals in sociaal werk.
- Magnee, C., & Benda, L. (2021). *Jeugdhulpgebruik en de inzet van actieve wijkteams*. Den Haag: Centraal Planbureau.
- Mieloo, C. L., Van der Ende, J., Van Zijl, A. L., Schuring, M., Steijn, B., & Jansen, W. (2022). *Changes in youth care use after the implementation of community-based support teams: repeated measurement study using registry data and data on team characteristics*. *BMJ Open*, 12, 1-11.
- Ogink, A., & Gijzel, H. (2019). *Basisfuncties voor lokale teams in kaart: de route en componenten onder de loep*. Amstelveen: KPMG Advisory.
- Peeters, C., Batterink, M., Schumacher, G., & Tazelaar, P. (2019). *Benchmarkanalyse uitgaven jeugdhulp in 26 gemeenten*. Barneveld: Significant.
- Rekenkamer Metropool Amsterdam (2023). *Preventieve jeugdhulp in Amsterdam*. Amsterdam: Auteur.
- SEJN (2020). *De lerende databank jeugd: Betere benutting van gegevens door gebruik van een feedbacksysteem*. Geraadpleegd op 15 december 2023.
- Sekreve, A. C. V., Van Bon-Martens, M. J. H., & Orobio de Castro, B. (2020). *Effectieve basishulp in Utrecht*. Utrecht: Academische Werkplaats Transformatie Jeugd Utrecht.

- Sondeijker, F., Helderma, J.-K., De Zwart, O., De Kruijff, J. A. M., & Kwakernaak, M. (2021). *Eigenwijs transformeren*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- Sondeijker, F., De Zwart, O., Kwakernaak, M., Hamdi, A., Ogink, A., Dignum, L., & Bakker, D. (2022). *Verkenning (financiële) potentie van stevige lokale teams*. Amstelveen: KPMG Advisory.
- Stellaard, S. (2023). *Boemerangbeleid. Over aanhoudende tragiek in passend onderwijs- en jeugdzorgbeleid*. Meppel: Boom Bestuurskunde.
- Theunissen, A., Loupatty, W., & Hospers, S. (2022). *Kwaliteit moet je doen! Kwaliteitsstatuut voor wijkteams versie 1.0*. Dordrecht: Associatie Wijkteams.
- Tuenter, T., Van den Berg, B., & Bastiaanssen, I. L. W. (2021). *Effecten van preventie in het jeugdveld*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.
- Van Arum, S., Broekroelofs, R., & Van Xanten, H. (2020). *Sociale (wijk)teams: vijf jaar later*. Utrecht: Movisie.
- Van Arum, S., Van Rooijen, S., & Kros, K. (2023). *Sociale (wijk)teams: peiling 2022*. Utrecht: Movisie.
- Van der Zwaan, J. (2022). *Toegevoegde waarde en effectiviteit van wijkteams*. Kaag en Braassem: Zwaan Onderzoek en Advies.
- Van Yperen, T. A., Veerman, J. W., & Bijl, B. (2017). *Zicht op effectiviteit: Handboek voor resultaatgerichte ontwikkeling van interventies in de jeugdsector*. Rotterdam: Lemniscaat.
- Van Zijl, A., Bernards, B., Van der Voet, J., Steijn, B., & Van Schothorst, A. (2021). *Teamwerk in de wijk*. Leiden: Universiteit Leiden.

Bijlage: Overzicht artikelen

	Auteur	Jaartal	Titel	Onderzoeksvraag/-vragen	Resultaten
1	Benda ea.	2020	<u>Wijkteams en praktijkondersteuners in de jeugdzorg</u>	In hoeverre is het gelukt om met de inzet van wijkteams of POH bij de huisarts het jeugdzorggebruik in de tweede lijn te verminderen?	<p>Gemeenten met en zonder hulpverlenende teams vertonen vergelijkbare ontwikkelingen in hun jeugdzorggebruik. Er is dus geen significant effect van het bestaan van een hulpverlenend wijkteam op jeugdzorggebruik.</p> <p>Wanneer de hulpverlenende teams worden gesplitst op hoge en lage wijkteamintensiteit (>1% hulpverlening door het wijkteam verleend) zie je wel verschil: totale tweedelijns hulp, ambulante jeugdhulp en hulp met verblijf zijn significant minder in gemeenten met een hoge wijkteamintensiteit.</p> <p>De inzet van POH's bij de huisarts leidt niet tot significant minder jeugdhulpgebruik ten opzichte van gemeenten die niet met POH's werken.</p>
2	De Graaf ea.	2019	Observatieonderzoek naar kernelementen van oplossingsgericht werken en systeemgericht werken vanuit ecologisch perspectief	Welke kernelementen van het oplossingsgericht en systeemgericht werken komen in welke mate voor in het praktisch handelen van gezinswerkers?	De oplossingsgerichte manier van werken wordt vaker toegepast dan het systeemgericht werken. Door de zeer lage respons geeft het onderzoek echter geen representatief beeld van wat er binnen de lokale teams gebeurt en ook geen compleet beeld van het methodisch handelen van gezinswerkers in de praktijk.
3	Evenboer ea.	2019	<u>De moeizame weg van de transformatie: 'Actieonderzoek' naar versterking basisteams jeugd loopt stroef</u>	<p>1) Wat zijn vraagstukken die spelen in de basisteams jeugd in gemeenten in de provincie Groningen?</p> <p>2) Reflectie op de toepassing van actieonderzoek als methode</p>	Het is voor leden van een team vaak niet helder vanuit welke visie en missie de gemeente wenst te werken. Teamleden wilden graag betrokken zijn bij het uitwerken van de gemeentelijke missie en visie, maar beleidsmakers wilden de teamleden in deze fase niet actief bij het proces betrekken; de input van het team

				om basisteams jeugd mee te ontwikkelen	<p>werd niet gevraagd.</p> <p>Weten wat je eigen kwaliteiten zijn en wat je van elkaar kunt verwachten is lastig en vraagt explicitering. In één gemeente werd professionals gevraagd te werken als T-shaped professional, een heel andere manier van werken dan ze gewend waren. Ondanks afspraken over hoe dit in te vullen kon men niet wennen, omdat het een te grote afstand was tot hun specialisme.</p> <p>Teamgevoel ontstaat niet vanzelf, maar heeft werk nodig. In het verlengde daarvan bleek dat het gunnen van de uitvoering aan een andere organisatie in één van de gemeenten zorgde voor enorm veel onrust en het verleggen van de focus van de inhoud naar de randvoorwaardelijke sfeer.</p> <p>In twee van de drie gemeenten is het actieonderzoek voortijdig afgebroken door tijdgebrek.</p>
4	Friele ea.	2018	<u>Eerste evaluatie Jeugdwet</u>	<p>Deelstudie cliënten:</p> <p>1) Hoe wordt de Jeugdwet volgens de cliënten in de praktijk uitgevoerd?</p> <p>2) Hebben gezinnen die zich in een kwetsbare positie bevinden even positieve of negatieve ervaringen als andere cliënten?</p> <p>3) Wat zijn mogelijke verklaringen van uitkomsten?</p>	<p>Het oordeel over toegang, deskundigheid, passende hulp en resultaat hangt af van de positie van de ouders. Over het algemeen zijn ouders redelijk tevreden over deze aspecten. Ze ervaren deskundigheid in de toegang en dat ze redelijk snel geholpen worden. Ook ervaren ze een toename van zelfredzaamheid na de behandeling. Wel zien ouders dat, terwijl problemen wel in samenhang wordt bekeken, de problemen niet altijd zo worden behandeld. Dit heeft te maken met een gebrekkige onderlinge afstemming tussen professionals.</p> <p>Ouders in een kwetsbare positie zijn beduidend negatiever over deze aspecten. Relevante kenmerken</p>

					<p>hierbij zijn: eenoudergezinnen, gezinnen met een laag inkomen en gezinnen met meer zorgen over opvoeding en ontwikkeling. Deze ouders zijn minder tevreden over de deskundigheid van de toegang en de snelheid van de hulp, ervaren de gekregen hulp als te licht en voelen niet een toename in zelfredzaamheid na het traject.</p> <p>Jongeren zijn overwegend minder positief dan hun ouders. Zo zeggen ze niet voldoende geïnformeerd te worden over de behandelopties. Ook hebben ze, minder dan hun ouders, het idee dat hun feedback en mening over het traject wordt meegenomen. Zij ervaren dat het krijgen van passende hulp en het afstemmen tussen professionals vertragend werkt op het krijgen van hulp.</p>
				<p>Deelstudie zorglandschap: 1) Zijn er ontwikkelingen naar een laagdrempelige en herkenbare toegang tot het zorglandschap? 2) Zijn er ontwikkelingen naar een passend, deskundig en toereikend zorglandschap? 3) Zijn er ontwikkelingen naar verbetering van kwaliteit van zorg? 4) Is er een verschuiving zichtbaar naar minder intensieve hulp?</p>	<p>Gemeenten hebben een nieuwe, meer lokale, toegang tot jeugdhulp georganiseerd. Er zijn signalen dat jeugdigen en ouders de toegang tot hulp beter kunnen vinden dan tijdens de eerste periode sinds de invoering van de Jeugdwet. Toegankelijkheid en laagdrempeligheid zijn echter nog niet overal op voldoende niveau. Zelf zijn de lokale teams positief over de ontwikkeling van de toegang en de kwaliteit; specialistische jeugdhulpaanbieders zijn minder positief hierover.</p> <p>De toegang is overal verschillend georganiseerd, met veel diversiteit in taken en verantwoordelijkheden van lokale teams. Dit lijkt echter niet het grootste probleem. Wel het ontbreken van minimale vereisten van deskundigheid van lokale teams. Bij passende hulp is het belangrijk dat er een goede verbinding en snelle schakeling tussen generalistische basiszorg (vaak</p>

					<p>uitgevoerd door lokale teams) en specialistische jeugdhulp is. Uit zowel de literatuur over het zorglandschap als de enquête onder bestuurders/managers en professionals van specialistische aanbieders blijkt dat er zorgen zijn over de mate van deskundigheid van professionals van lokale teams als het gaat om het uitvoeren dan wel toewijzen van passende en hulp.</p> <p>Focusgroepdeelnemers zijn kritisch over situaties waarbij lokale teams zorginhoudelijke besluiten nemen en tevens financiële verantwoordelijkheid hebben.</p>
5	Inspectie Gezondheid en Jeugd	2023	<u>De centrale rol van lokale teams in de jeugdhulpketen</u>	<p>Voor acht thema's geeft de inspectie weer:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Wat gaat er goed bij lokale teams 2) Wat kan beter 3) Welke vraagstukken zijn er om lokale teams te laten aansluiten op het Toekomstscenario kind- en gezinsbescherming? 	<p>1) Er gaat veel goed. In de lokale teams werken doorgaans deskundige professionals die vragen breed in kaart brengen mét het gezin. Ze focussen op normaliseren en wat het gezin en diens netwerk zelf kunnen doen. Ze passen methodieken en passende interventies toe en werken samen met partners in de keten.</p> <p>2) Lokale teams schieten tekort in het voldoende alleen spreken van de jeugdige, het methodisch werken en gebruiken van richtlijnen en het informeren van cliënten over de klachtencommissie en vertrouwenspersoon. Ook hebben lokale teams en ketenpartners geregeld te maken met lange wachtlijsten.</p> <p>3) De Inspectie ziet dat de rol van lokale teams heel verschillend wordt ingevuld per gemeente, en maakt zich zorgen over de haalbaarheid van het Toekomstscenario in elke gemeente. Advies van de Inspectie is om een niet-vrijblijvend kader te maken voor gemeenten om wijkteams mee vorm te geven. In</p>

					dit kader moet aandacht zijn voor de vorm en rol van de teams, maar ook de vakbekwaamheid van de professional daarbinnen.
6	Magnée & Benda	2021	Jeugdhulpgebruik en de inzet van actieve wijkteams	Maakt de inzet van een actief wijkteam verschil uit voor het jeugdhulpgebruik voor jongeren met een migratieachtergrond en jongeren uit het laagste inkomenskwartiel?	Jeugdhulpgebruik is gestegen voor alle groepen, maar het meeste voor jongeren uit het laagste inkomenskwartiel en tweedegeneratiemigranten. In gemeenten met actieve wijkteams is de stijging bij deze groepen nog sterker. Het vermoeden is dat de sterkere stijging van het gebruik te maken heeft met het outreachende karakter van actieve wijkteams.
7	Mieloo ea.	2022	Changes in youth care use after the implementation of community-based support teams: repeated measurement study using registry data and data on team characteristics	Hoe is het jeugdzorggebruik in Rotterdam veranderd sinds de Jeugdwet en invoering van de wijkteams?	In de periode 2015-2018 is het gebruik van tweedelijns hulp significant gedaald en het gebruik van eerstelijns hulp significant gestegen in Rotterdam. Het gebruik van residentiële jeugdhulp is nagenoeg gelijk. De kans om eerstelijns hulp te ontvangen van het wijkteam was groter als het lokale team een lage caseload, hoog personeelsverloopen minder transformationeel leiderschap had. Deze verbanden vervallen echter allemaal wanneer er gekeken wordt naar veranderingen in jeugdhulpgebruik over tijd.
8	Peeters ea.	2019	Benchmarkanalyse uitgaven jeugdhulp in 26 gemeenten: Leren van overeenkomsten en verschillen in beleid en uitvoering jeugdhulp	Analyse van de uitgaven van gemeenten over jeugdhulp en de mogelijke factoren die de tekorten of overschotten kunnen verklaren.	Mogelijke factoren voor hogere kosten in de gemeente zijn: inwoners met lage SES, toename eenoudergezinnen, centrumfunctie van een gemeente, niet-westerse migratieachtergrond inwoners, en hoger opgeleide ouders. Er wordt ondanks tekorten meer geïnvesteerd in preventie, hoewel het nog niet mogelijk is om aan te tonen dat deze investering op lange termijn kostendempend is. Enkele gemeenten hebben door

					<p>inzet van de huisarts het aantal verwijzingen wel laten dalen.</p> <p>Gebrek aan vergelijkingsmateriaal maakt het moeilijk om over effecten te spreken. Rapport benoemt dat de potentie van jeugdhulp meer zit in de stabiliteit op politiek en bestuurlijk niveau. Dit geeft de beleids- en uitvoeringspraktijk namelijk de ruimte om te leren van hun werk en "de gekozen visie, inrichting en sturing te optimaliseren."</p>
9	Rekenkamer Metropool Amsterdam	2023	Preventieve jeugdhulp in Amsterdam	Hoe verloopt de uitvoering van de preventieve taak door de OKT's en in hoeverre is de sturing van de gemeente hierop adequaat?	De rol van de OKT's in preventie is door de gemeente niet sterk genoeg uitgewerkt. De OKT's missen kaders, weten niet wat wel tot hun opdracht hoort, en moeten die daarom zelf invullen. Daarnaast wordt preventie bij de OKT's snel ondergesneeuwd zodra er andere, meer urgente taken (zoals de uitvoering van jeugdhulp) bijkomen. Ook ontbreken vanuit de gemeente indicatoren en doelen waarop de prestaties van de OKT's op preventie geïkt kunnen worden. Gevolg is dat de effectiviteit van de OKT's op preventie moeilijk in te schatten zijn. De Rekenkamer adviseert meer sturing en steun vanuit de gemeente.
10	Sekreve ea.	2020	Effectieve Basishulp in Utrecht: Eén gezin, één plan? Hulpvragen, doelen en doelbereik in de Gezinsplannen van de Buurteams Jeugd & Gezin	<p>1) Wat is de aard van de problematiek van de gezinnen?</p> <p>2) Hoe wordt het format van het Gezinsplan door gezinswerkers gebruikt?</p> <p>3) Worden er samen met gezinnen doelen gesteld en geëvalueerd?</p>	<p>Meer dan de helft van 356 gezinsplannen zijn geen doelen en hulpvragen beschreven. In 21,1% van de plannen staat minimaal één duidelijk doel. In 27,2% van de plannen staat geen doel, maar wel minimaal één hulpvraag. In meer dan driekwart van de plannen zijn geen doelen of hulpvragen geëvalueerd.</p> <p>Of doelen/hulpvragen worden opgesteld en geëvalueerd verschilt aan de hand van de aard van de problematiek, maar in bijna de helft van de plannen was</p>

					<p>niet bekend voor welke problematiek een gezin bij het buurtteam kwam.</p> <p>Het is niet duidelijk of doelen wel worden gesteld, maar niet worden opgeschreven, of dat doelen ook niet worden gesteld. Opleiden en begeleiden in het stellen en evalueren van doelen lijkt daarom belangrijk.</p>
11	Sondeijker ea.	2022	<u>Verkenning (financiële) potentie van stevige lokale teams</u>	<p>1) Hoe verhouden de financiële resultaten en potentie van lokale teams die zelf hulp bieden zich ten opzichte van de financiële resultaten en potentie van teams die zich vrijwel alleen met indicatiestelling bezighouden?</p> <p>2) Wat zijn de essentiële randvoorwaarden en (tussen gemeenten overeenkomstige) werkzame elementen om deze (financiële) potentie te realiseren?</p>	<p>Op basis van verschillende bronnen zijn uitgangspunten en randvoorwaarden geformuleerd waaraan een stevig wijkteam zou moeten voldoen. De uitgangspunten zijn: een stevig lokaal team 1) doet altijd meer dan enkel indiceren, 2) heeft een sterke regierol, 3) is goed vindbaar, is er daarom vroeg bij en voorkomt hiermee escalatie tot erger, 4) levert tijdig zorg aan alle jeugdigen die dat nodig hebben, 5) heeft een brede blik en beslist samen met jeugdigen en ouders, 6) heeft een focus op maatwerk en is in staat de aanpak aan te passen, 7) stemt zorg af met partners, werkt aan collectieve voorzieningen in de wijk en stuurt met een gezamenlijke visie, en 8) doet een deskundige analyse/triage en weet op tijd door te verwijzen.</p> <p>De twee randvoorwaarden zijn:</p> <p>1) De juiste kwaliteiten en het juiste mandaat bij professionals dragen bij aan stevigheid van lokale teams.</p> <p>2) Een stevig lokaal team monitort zijn prestaties, ook financieel, om te leren en te blijven ontwikkelen.</p> <p>Op basis van deze eigenschappen heeft het rapport geen statistisch verband gevonden tussen de stevigheid, het bereik en de financiële potentie van een team. Er is dus geen één type lokaal team met een grotere</p>

					<p>financiële potentie dan de rest. Wel is te zien dat er een stabilisatie is van de kostengroei is bij teams die al langer op dezelfde manier werken. Het gaat dus vooral om het consistent doorvoeren van het model waar je als gemeente voor gekozen hebt. Maar wel vanuit een heldere visie en met de 'juiste' uitgangspunten en randvoorwaarden.</p>
12	Van der Zwaan	2022	<u>Toegevoegde waarde en effectiviteit van wijkteams</u>	<p>1) Wat is de effectiviteit van wijkteams? 2) Wat is de toegevoegde waarde van wijkteams?</p>	<p>1) Door gebrek aan cijfers en consistente metingen is er weinig te zeggen over de effectiviteit van het wijkteam. Vergelijking van kosten laat geen patroon zien tussen vorm/werkzaamheden wijkteam en kostenstijging.</p> <p>Wel is te zien dat in gemeenten met actieve wijkteams (>5% hulpverlening zelf uitgevoerd) er een sterkere daling is van ambulante speciaistische trajecten, een kortere duur van ambulante trajecten en een lagere hoeveelheid crisistrajecten dat gestart wordt.</p> <p>2) Wijkteams doen meer aan preventie en versterken eigen kracht/netwerk van inwoners dan voorheen. Ze werken samen met andere partijen en sluiten aan op het geven van integrale hulp. Cliënten zijn over het algemeen tevreden over de (kwaliteit van) hulp die ze van het wijkteam ontvangen. Sinds de invoering van de Jeugdwet is de bekendheid van het wijkteam toegenomen.</p> <p>Er zijn echter consistente knelpunten, zoals een gebrek aan outreachend werken en normaliseren, en te laat bij de inwoner komen. Wijkteams geven zelf aan vooral last te hebben van een gebrek aan tijd en administratieve lasten.</p>

13	Van Zijl ea.	2021	<u>Teamwerk in de wijk: een rapportage over het functioneren van wijkteams in vijf gemeentelijke organisaties 2020-2021</u>	<p>Het functioneren en presteren van wijkteams op verschillende eigenschappen in kaart brengen op team- en organisatieniveau.</p>	<p>Vaak zijn verschillen tussen teams niet te verklaren door verschillen tussen organisaties (beleid), maar verschillen op de werkvloer. Algemeen beleid lijkt dus minder een rol te spelen dan het management van elk team. Wel kan de organisatie een belangrijke rol spelen in het verminderen van overbodige regels en het bevorderen van regel- en doelduidelijkheid. Gemeenten kunnen factoren op teamniveau beïnvloeden door teams van elkaar te laten leren, gerichte interventies op leiderschap, teamleren en samenwerken. De individuele werkbeleving wordt tussen de organisaties vrij hetzelfde beleefd.</p>
----	--------------	------	---	---	---

Het Nederlands Jeugdinstituut is een onafhankelijk en betrokken kenniscentrum dat actuele kennis over jeugd, vakmanschap en de organisatie van het jeugdveld verzamelt, verrijkt, duidt en deelt.

© 2024 Nederlands Jeugdinstituut, Armaghan Efat, Danielle de Veld, Inge Bastiaanssen

Alle informatie uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden. Graag de bron vermelden.

Meer informatie www.nji.nl/wijkteams

Daar vindt u ook de contactgegevens van medewerkers waarbij u met uw vragen terecht kunt.

Redactie: Nederlands Jeugdinstituut, Armaghan Efat, Danielle de Veld, Inge Bastiaanssen